

EEN DAG IN DE DUINEN IN OKTOBER

Lactarius sanguifluus nieuw voor Nederland, en nog meer leuke dingen

Leo Jalink¹, Marijke Nauta¹ en Roeland Sullock Enzlin²

¹Onderzoeksinstituut Rijksherbarium/Hortus botanicus, Postbus 9514, 2300 RA Leiden

²Timorstraat 30^a, 9715 LG Groningen

A short account is given of a foray in the calcareous dunes. *Lactarius sanguifluus* was found, growing in a warm, sunny and sheltered place at the edge of a *Pinus*-wood. This is its first report in the Netherlands.

Het was zo'n gouden dag. We hadden de sombere weersvoorspellingen over regen en andere akelige dingen genegeerd en waren met zijn drieën op pad gegaan om een niet voor het publiek toegankelijk deel van de duinen van Wassenaar te gaan inventariseren. Er viel vrijwel geen druppel regen en in plaats daarvan werden we de hele dag getraceerd op prachtige wolkenluchten en af en toe zelfs wat zon. Dan is het duin op zijn mooist: mooie herfsttinten met oranje bessen van de Duindoorn, de Duinsterretjes staan wijd open en zijn felgroen en zelfs de zandverstuivingen zijn niet zo stoffig als anders.

We begonnen 's ochtends in een natuurontwikkelingsterreintje dat langs de Wasse-naarse slag ligt, de voormalige bollenveldjes van De Klip. Het bovenste deel van de bodem is hier eervorig jaar afgegraven om de natuur een kans te geven zich te ontwikkelen. Begin 1996 lag dit terrein erbij als een heel grote zandbak, maar nu is een groot deel van het zand al vastgelegd, deels door mossen en deels door akkeronkruiden. Twee Galloway-stiertjes zorgen voor de zo langzamerhand niet meer uit natuurgebieden weg te denken begrazing. Dwars door het terrein stroomt een heuse duinrel en in de vochtige oeverzones daarvan vonden we, ondanks de intussen ietwat opdringerig geworden stiertjes, tussen het mos alweer de eerste fungi voor dit gebiedje, allemaal schijfjes op de bodem of op het mos: *Octospora humosa* (Groot oranje mosschijfje), *Geopora arenicola* (Zandputje) en *Melastiza chateri* (Gewoon korthaarschijfje).

Na dit gebied liepen we door, het echte duin in. Het duin is hier wild en ongetemd, met veel grote zandverstuivingen, prachtige mosvlakten en in luwe valleien verscholen meidoorn- en berkenbosjes. Door de verstuivingen komt steeds vers kalkrijk zand aan de oppervlakte. In dit gebied wemelde het van de echte duinpaddestoelen als *Geopora arenicola* (Zandputje), *Crinipellis scabellus* (Piekhaarzwammetje), *Mycena chlorantha* (Groene mycena), *Entoloma sericeum* (Bruine satijnzwam), *Lycoperdon lividum* (Melige stuifzwam), *Galerina uncialis* (Duinmosklokje) en *Psilocybe montana* (Zandkaalkopje). De vier laatstgenoemde soorten vormen de hele winter door, wel tot begin maart steeds nieuwe vruchtlichamen, als het tenminste niet al te hard en lang vriest. Een andere wintersoort is *Clitocybe barbularum* (Duinmostrechtterzwam). Deze kleine, vrij donker-grijze trechterzwam verschijnt meestal pas na de eerste nachtvorst en blijft dan ook een groot deel van de winter. We vonden er toch al enkele vruchtlichamen van.

We waren van plan om een forse wandeling te maken en ook delen van het buitenduin te inventariseren, maar het gebied bleek deze keer wel heel rijk aan paddestoelen en we vorderden dan ook maar zeer moeizaam. Uiteindelijk hebben we de hele dag in één kilometerhok doorgebracht.

De Gasteromyceten waren zoals gebruikelijk rijk vertegenwoordigd. Van de aardsterren vonden we *Geastrum coronatum* (Forse aardster), *G. minimum* (Kleine aardster), *G. striatum* (Baretaardster) en *G. triplex* (Gekraagde aardster) en *Myriostoma coliforme* (Peperbus). De Gekraagde aardster was opvallend talrijk en stond op tientallen plaatsen verspreid in het duin. Verder kunnen van de gasteromyceten nog alle drie *Tulostoma*-soorten, diverse *Lycoperdon*- en *Bovista*-soorten genoemd worden, waaronder de zeer zeldzame Dwergbovist (*Bovista limosa*).

Midden in het duin troffen we bij een eenzame Vliegden *Hygrophorus hypothejus* var. *hypothejus* (Denneslijmkop) aan, een soort die vroeger in Meijendel moet zijn gevonden, maar die hier voor ons nieuw was (kaart in Nauta & Vellinga, 1995). Ook *Auriscalpium vulgare* (Oorlepelzwam) was weer aanwezig, maar deze vinden we elk jaar in vrij groten getale. In de duinstruwelen en -bosjes vonden we opvallend veel ridderzwammen, gordijnzwammen en vezelkoppen, waaronder *Tricholoma cingulatum* (Geringde ridderzwam), *T. myomyces* (Muisgrijze ridderzwam) en *T. populinum* (Populieridderzwam), *Cortinarius acutus* (Spitse gordijnzwam), *C. cohabitans* (Kousevoetgordijnzwam), *C. croceoconus* (Boomloze gordijnzwam), *C. eburneus* (Kleinsporige galgordijnzwam) en *C. trivialis* (Gegordelde gordijnzwam) en *Inocybe arenicola* (Duinspleetvezelkop), *I. calospora* (Stekelspoorvezelkop), *I. dulcamara* (Gewone viltkop), *I. flocculosa* var. *flocculosa* (Vlokkige vezelkop), *I. nitidiuscula* (Glanzende vezelkop), *I. pelargonium* (Gele pelargoniumvezelkop), *I. serotina* (Grote duinvezelkop) en *I. whitei* f. *whitei* (Blozende dennevezelkop). Normaal zijn Leo en Marijke niet zo gecharmeerd van vezelkoppen, maar ditmaal werden ze door Roeland, die een voorliefde voor deze groep lijkt te hebben, meegenomen en gedetermineerd. De komisch-gestekelde sporen van *Inocybe calospora* konden bij nader inzien toch wel bekoren. De Duinspleetvezelkop (*I. arenicola*) en de Grote duinvezelkop (*I. serotina*) lijken uiterlijk sprekend op elkaar en zijn ook in hetzelfde, zanderige biotoop te vinden. Onder de microscoop zijn er echter wel duidelijke verschillen: *I. arenicola* heeft min of meer cilindrische, dunwandige cystiden, terwijl *I. serotina* dikwandige, clavate cystiden heeft met kristallen op de top. *Inocybe whitei*, de Blozende dennevezelkop, vonden we bij Populier in plaats van bij Den, iets wat wel vaker voorkomt.

Andere vermeldenswaardige vondsten waren *Onygena corvina* (Vogelveerzwam), *Panaeolus guttulatus* (Kleinsporige vlekplaat), *Cystolepiota seminuda* (Kleine poederparasol), *Hygrocybe conicoides* (Duinwasplaat) en *H. virginea* var. *fuscescens* (Gevlekt sneeuwzwammetje), *Hebeloma collariatum* (Geringde wilgevaalhoed) en *Lactarius evosmus* (Vaaggegordelde melkzwam).

Marijke kwam deze dag zeer goed aan haar trekken: naast oude bekenden als *Agrocybe pediades* (Grasleemhoed) en *A. pusiola* (Dwergleemhoed) - die op de mosvlaktes bij honderden stond - en *Mollisia rabenhorstii* kwam ze ook heel wat van haar nieuwe

vrienden tegen: *Agaricus impudicus* (Panterchampignon), *Agaricus semotus* (Wijnkleurige champignon) en *Agaricus spissicaulis* (Plompe champignon). *Mollisia rabenhorstii* is een zeer algemene *Mollisia* die op eikenbladeren voorkomt, en gekenmerkt wordt door de krans van "haren" rondom het schijfje. Een goede naam voor deze soort zou Eikenblad-mollisia zijn.

Het was al laat op de middag en we waren pas een paar honderd meter van ons beginpunt. We hadden ons voorgenomen vroeg naar huis te gaan om al voor het eten wat te kunnen determineren, maar dat voornemen gaven we maar op. We liepen nog even door naar een dennenbos om te zien of de Koperrode spijkerzwam (*Chroogomphus rutilus*) ook dit jaar weer present was. Veel duinbeheerders willen van hun naaldbossen af en het is derhalve van groot belang om de mycologische waarden van die duinnaaldbossen onder hun aandacht te brengen. Onderweg vonden we nog de zeer zeldzame Bruinrode duintrechtterzwam (*Clitocybe glareosa*), ongeveer op dezelfde plaats als waar we hem jaren geleden ook als eens gevonden hadden. Nog een andere bijzondere vondst was *Mycena seynii* (Zeedenmycena), niet zozeer vanwege de zeldzaamheid van die soort alswel vanwege het feit dat het ons nooit eerder was opgevallen dat er ook een klein zeedennenbosje in dit duingebied stond.

Het schemerde al flink toen we in het bedoelde dennenbos aankwamen. De spijkerzwammen stonden er, maar er stond ook een forse melkzwam uit de *Dapetes*-groep, dat zijn die soorten met oranje of rood melksap. Gewoontegetrouw braken we een stukje van de hoed om de eventuele verkleuring van het melksap te zien. Tot onze verrassing bleek het melksap van het begin af aan wijnrood, terwijl alle uit Nederland bekende soorten met oranje melksap beginnen dat eventueel na verloop van tijd rood kleurt. Het oude exemplaar was niet meer zo erg fris, maar ernaast stond ook nog een klein exemplaar. Deze sneed Marijke door met haar zakmes, waarna het rode melksap bijna als bloed van het lemmet afdroop. Het kon niet anders of we hadden de echte *Lactarius sanguifluus* in handen. Ook Chiel Noordeloos, aan wie we de vondst de volgende dag lieten zien, kon er niets anders van maken.

Lactarius sanguifluus groeit steeds bij dennen en heeft een zuidelijke verspreiding met enkele voorposten in Zuid-België en Zuid-Duitsland (Bon, 1987; Krieglsteiner, 1981). Het zwaartepunt van de verspreiding ligt rond de Middellandse Zee. De Nederlandse vindplaats is een beschutte, zonnige op het zuiden gerichte bosrand. Voor zover wij kunnen nagaan is dit de eerste vondst in Nederland.

Die avond hadden we heel wat om over na te praten en een hele koelkast vol te determineren fungi.

Literatuur

- Bon, M. 1987. Basidiomycetes interessants ou nouveaux. Documents mycologiques 17(67): 1-9.
Krieglsteiner, G.J. 1981. Verbreitung und Ökologie 150 ausgewählter Blätter- und Röhrenpilze in der Bundesrepublik Deutschland (Mitteleuropa). Beihefte zur Mykologie 3.
Nauta, M.M., Vellinga, E.C. 1995. Atlas van Nederlandse paddestoelen. Balkema.